

УДК 621.372.+621.396.6

Л. М. САКОВИЧ,

кандидат технічних наук, доцент
(Інститут спеціального зв'язку
та захисту інформації Національного
технічного університету України "Київський
політехнічний інститут" ім. Ігоря Сікорського),

М. Ю. ЯКОВЛЕВ, доктор технічних наук,
старший науковий співробітник,

Є. В. РИЖОВ, кандидат технічних наук
(Національна академія сухопутних військ
ім. гетьмана Петра Сагайдачного),

О. В. ХОДИЧ (Інститут спеціального зв'язку та
захисту інформації Національного технічного
університету України "Київський політехнічний
інститут" ім. Ігоря Сікорського)

Оцінка достовірності діагностичних засобів спеціального зв'язку з аварійними та бойовими пошкодженнями

Розглянута оцінка достовірності діагностування засобів спеціального зв'язку з аварійними та бойовими пошкодженнями. Отримано і досліджено функціональні залежності значень показників достовірності діагностування об'єктів з кратними дефектами від умов ремонту, якості діагностичного та метрологічного забезпечення, а також формалізовані у вигляді блок-схеми алгоритму практичні рекомендації щодо обґрунтування вимог до метрологічного забезпечення ремонту об'єктів з кратними дефектами.

Рассмотрена оценка достоверности диагностирования средств специальной связи с аварийными и боевыми повреждениями. Получены и исследованы функциональные зависимости значений показателей достоверности диагностирования объектов с кратными дефектами от условий ремонта, качества диагностического и метрологического обеспечения, а также формализованы в виде блок-схемы алгоритма практические рекомендации по обоснованию требований к метрологическому обеспечению ремонта объектов с кратными дефектами.

Достовірність діагностування, що кількісно оцінюється ймовірністю правильної постановки діагнозу P і математичним сподіванням (МС) відхилення діагнозу від істинного значення за умовним алгоритмом діагностування (УАД) при одній помилковій оцінці результату виконання перевірки ремонтником, істотно впливає на середній час відновлення T_0 засобів спеціального зв'язку (ЗСЗ).

У роботах [1–5] отримані й досліджені функціональні залежності кількісної оцінки достовірності діагностування при пошуку дефектів за УАД мінімальної форми від їх показників якості під час поточного ремонту ЗСЗ при наявності в об'єкті тільки одного несправного елемента ($Q = 1$). У роботі [6] розглянуто можливі підходи до оцінки достовірності діагностування об'єктів з кратними ($Q > 1$) дефектами з використанням усіченої процедури пошуку (УПП) [7, 8] під час відновлення ЗСЗ з аварійними та бойовими пошкодженнями.

Мета статті – отримання та дослідження функціональних залежностей оцінки достовірності діагностування ЗСЗ від керованих змінних (показників якості УАД) під час усунення кратних дефектів ЗСЗ з аварійними та бойовими пошкодженнями для обґрунтування вимог щодо їх метрологічного обслуговування.

У мирний час кратні дефекти в ЗСЗ виникають переважно в надзвичайних ситуаціях у результаті впливу техногенних факторів, несприятливих фізико-кліматичних умов, а також з причини неадекватних дій обслуговуючого персоналу в стресовому стані при порушенні правил експлуатації. У подібних випадках ЗСЗ отримують множинні пошкодження, методи усунення яких за критерієм мінімуму T_0 досліджені недостатньо повно, що викликає необхідність наукового аналізу технології відновлення і обґрунтування рекомендацій щодо підвищення ремонтпридатності об'єктів з кратними дефектами і підвищення ефективності їхнього метрологічного обслуговування [7–9].

Зараз при локалізації кратних дефектів рекомендується використовувати УПП, яка полягає в скороченні простору пошуку в процесі виявлення дефектів і усунення викликаних ними несправностей [2, 3, 7, 8]. У результаті дефектації після усунення явних дефектів, частка яких становить до 90% від їх загальної кількості, визначається ступінь пошкодження ЗСЗ і прогнозована кількість прихованих дефектів Q , для пошуку яких необхідно використовувати УАД спеціальної форми і УПП [10–14].

Для реалізації УПП об'єкт поділяється на Q груп елементів, причому в першу чергу перевіряється і відновлюється підсистема електроживлення, потім підсистема управління функціонуванням і генераторне обладнання формування сигналів, потім підсистеми і блоки в порядку проходження енергії та інформації. Якщо ЗСЗ складаються з L типових елементів заміни (ТЕЗ), з глибиною до яких здійснюється пошук дефектів при ремонті агрегатним методом, то кожна група містить по L/Q ТЕЗ і в гіршому з позицій діагностування випадку – при рівномірному розподілі дефектів в об'єкті – по одному з них. Нехай об'єкт поділяється на рівновеликі групи ТЕЗ $l_i = l = L/Q$ і перевірка діагностичних

параметрів виконуються одним засобом вимірювання, тоді ймовірність правильної оцінки результату виконання перевірки j буде постійна $p_j = p$ і при пошуку дефектів в групі за бінарним УАД мінімальної форми $1 \leq j \leq K_i = \log_2(L/Q)$ (рис. 1).

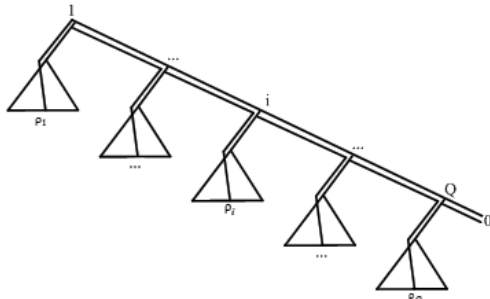

Рис. 1. Умовний алгоритм діагностування об'єкта з усіченою процедурою пошуку кратних дефектів

Тоді ймовірність правильного виявлення дефекту $i = 1, Q$ буде дорівнювати p^{1+K_i} , так як кожна група елементів перевіряється двічі з урахуванням можливості наявності в групі більше одного дефекту, де K_i – середня кількість перевірок при локалізації дефекту в групі i , p_i – МС відхилення діагнозу в групі i , причому за умови ремонту агрегатним методом $p_i \leq 0,5$ [5].

У загальному випадку ймовірність безпомилкового виявлення всіх дефектів в об'єкті

$$P(p_i \neq p, l_i \neq l) = p_i^{2Q} \prod_{i=1}^Q p_i^{K_i},$$

або за умови наявності рівновеликих груп елементів і використання тільки одного типу виміральної техніки

$$P(p_i = p, l_i = l) = p^{Q(2+K)},$$

де $K = \log_2 l = \log_2(L/Q)$.

При використанні цифрових засобів вимірювання з кількістю розрядів від трьох до семи і більше $0,9985 \leq p \leq 0,9997$, тобто з достатньою для практики точністю можна вважати $p \approx 1$, тоді

$$P(p, l) \approx 1 - Q(2 + K)(1 - p).$$

Оскільки $0 < p < 1$, то значення $P(p, l)$ убуває зі збільшенням кратності дефектів Q (рис. 2) або розмірності групи елементів (рис. 3), а також з погіршенням метрологічних характеристик засобів вимірювання в усіх випадках.

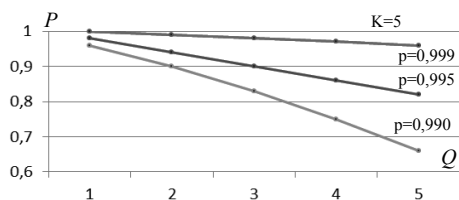

Рис. 2. Залежності ймовірності правильного знаходження всіх дефектів від їх кількості в об'єкті

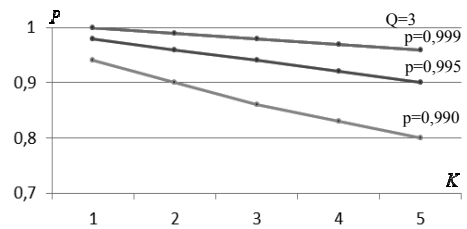

Рис. 3. Залежності ймовірності правильного знаходження всіх дефектів від розмірності груп елементів

Середній час відновлення ЗСЗ не повинен перевищувати допустимого значення, що задається керівними документами:

$$T_{в}(Q > 1) = \frac{t K_{\Sigma}(Q) + t_y Q}{p^{Q(2+K)}} \leq T_{вд}(Q),$$

де t – середній час виконання перевірки діагностичного параметра; t_y – середній час усунення несправності; $K_{\Sigma}(Q)$ – сумарна кількість перевірок для виявлення всіх Q дефектів.

Для наведеного на рис. 1 УАД з застосування УПП отримаємо

$$K_{\Sigma}(Q) = Q(2 + \log_2(L/Q))$$

і після підстановки в попередню нерівність можна обґрунтувати вимоги до засобів вимірювання:

$$p \geq \left[\frac{t K_{\Sigma}(Q) + t_y Q}{T_{вд}(Q)} \right]^{\frac{1}{Q(2+K)}} = \left[\frac{Q(t(2 + \log_2(L/Q)) + t_y)}{T_{вд}(Q)} \right]^{\frac{1}{Q(2+K)}}$$

Рішення існує, якщо $p < 1$, тобто

$$Q(t(2 + \log_2(L/Q)) + t_y) < T_{вд}(Q).$$

При використанні високоточних мікропроцесорних цифрових засобів вимірювання і наближеного виразу для оцінки $P(p, l)$ отримуємо

$$p \geq 1 - \frac{T_{вд}(Q) - Q(t(2 + \log_2(L/Q)) + t_y)}{Q T_{вд}(Q)(2 + \log_2(L/Q))},$$

і рішення існує при тій самій умові.

У військових ремонтних органах реалізується відновлення ЗСЗ зі слабким ступенем пошкодження $Q < 0,1L$ [12–14], при цьому

$$p \geq \left[\frac{0,1L(5,4t + t_y)}{T_{вд}(Q = 0,1L)} \right]^{\frac{1}{3,4(2+K)}}$$

без урахування усунення явних пошкоджень. Наприклад, при $L = 32$, $t = 2$ хв, $t_y = 3$ хв, $T_{вд} = 50$ хв, $Q = 3$, отримуємо $p \geq 0,988$, що показує можливість використання цифрових засобів вимірювання.

Розглянемо передумови реалізації іншого обмеження для ремонту ЗСЗ агрегатним методом: $p \leq 0,5$. Оскільки перевірка працездатності кожної групи елементів здійснюється двічі (рис. 1), то ймовірність помилки при цьому мізерно мала і МС значення діагностичної

помилки визначається як середньоарифметичне для всіх груп елементів:

$$\rho = \frac{1}{Q} \sum_{i=1}^Q \rho_i(l_i),$$

де для рівновеликих груп елементів [5]

$$\rho_i(l, p) = 0,5(l + \log_2 l - 1)(1 - p)p^{\log_2 l - 1} = \rho.$$

Так, для наведеного прикладу отримуємо $\rho = 0,0785$, що достатньо (рис. 4).

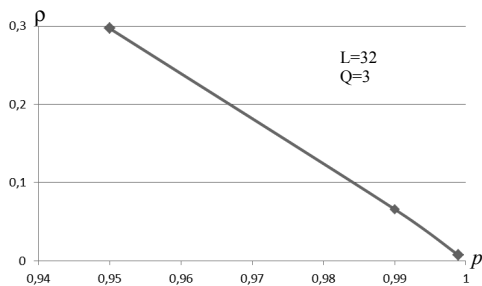

Рис. 4. Залежність значення діагностичних помилок від ймовірності правильної оцінки результату виконання перевірки

Для орієнтовної оцінки при $p \geq 0,995$ можна використовувати наближений вираз

$$\rho \approx 0,5(l + \log_2 l - 1)(1 - p) \times (1 - (1 - p)(\log_2 l - 1)).$$

Отримані вирази справедливі для випадків пошуку дефектів за УАД досконалої форми, коли $\log_2 l$ – ціле число. У загальному випадку

$$\rho_i = \frac{0,5(1 - p)}{p l_i} \sum_{j=1}^{K_{max}} l_j (2^j + j - 1) p^j,$$

де l_j – кількість випадків пошуку після виконання j перевірок, причому

$$\sum_{j=1}^{K_{max}} l_j = l_i.$$

У практиці ремонту ЗСЗ найбільш часто використовують УАД мінімальної форми, коли різниця між максимальною K_{max} і мінімальною кількістю перевірок в підгрупі елементів дорівнює одиниці, тоді

$$\rho_i = \frac{(1 - p)p^{\lceil K \rceil - 1}}{2l_i} \left[\frac{(2^{\lceil K \rceil} - l_i)(2^{\lceil K \rceil - 1} + \lceil K \rceil - 2)}{p} + (2l_i - 2^{\lceil K \rceil})(2^{\lceil K \rceil} + \lceil K \rceil - 1) \right],$$

де $\lceil K \rceil$ – округлене до цілого числа значення $K = \log_2 l_i$.

Так, для розгляду прикладу $\lceil K \rceil = 4$ і $\rho_i = 0,0855$, що на 8,2% більше, ніж при оцінці по наближеному виразу для УАД досконалої форми.

Результати досліджень дозволяють формалізувати процес завдання вимог до засобів вимірювань за значенням p у залежності від виконання обмежень $T_e \leq T_{\text{вд}}$ і $\rho \leq 0,5$ у вигляді блок-схеми алгоритму (рис. 5).

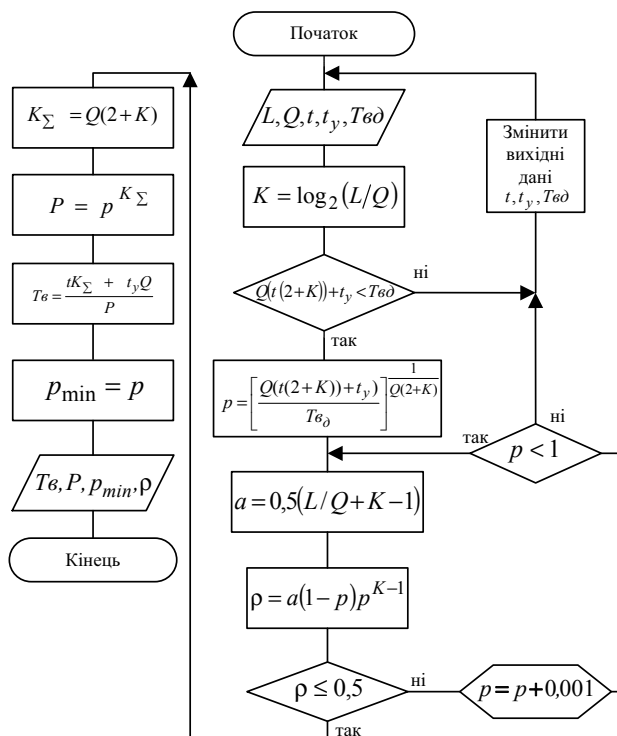

Рис. 5. Блок-схема алгоритму формалізованих вимог до метрологічних характеристик засобів вимірювальної техніки

Виходячи з отриманого мінімально необхідного значення p_{min} , визначається кількість розрядів цифрових або клас точності аналогових засобів вимірювань [15, 16], при цьому виконуються всі вимоги до ремонтпридатності ЗСЗ, а вартість засобів вимірювань буде мінімальною.

Висновки

1. Отримано і досліджено функціональні залежності значень показників достовірності діагностування об'єктів з кратними дефектами від керованих змінних: умов ремонту (t, t_y), якості діагностичного (K, K_{Σ}) та метрологічного (p) забезпечення.

2. Формалізовано у вигляді блок-схеми алгоритму практичні рекомендації щодо обґрунтування вимог до метрологічного забезпечення ремонту об'єктів з кратними дефектами.

3. Отримані результати доцільно використовувати при розробці діагностичного та метрологічного забезпечення існуючих і перспективних зразків ЗСЗ для задоволення вимог з ремонтпридатності при мінімальних витратах.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

1. Ксєнз С. П. Диагностика и ремонтпригодность радиоэлектронных средств. М.: Радио и связь, 1989. 248 с.
2. Рыжаков В. А. Методики обеспечения ремонтпригодности военной техники связи Вооруженных Сил Украины : дис. ... канд. техн. наук : 20.02.14. К., 2000. 235 с.

3. Курченко О. А. Методики разработки алгоритмов и программ диагностирования военной техники связи при агрегатном методе ремонта : дис. ... канд. техн. наук : 20.02.14. К., 2001. 245 с.
4. ДСТУ 2389–94 Технічне діагностування та контроль технічного стану. Терміни та визначення. Чинний від 1995.01.01. К. : Держ. стандарт України, 1994. 20 с.
5. Рижаків В. А., Сакович Л. М. Кількісне оцінювання діагностичних помилок під час поточного ремонту техніки зв'язку // Зв'язок. 2005. № 3. С. 45–50.
6. Сакович Л. Н., Вансович Ю. П. Количественная оценка достоверности диагностирования при устранении аварийных повреждения техники связи // Зв'язок. 2010. № 2. С. 47–49.
7. Сакович Л. Н., Елисов Ю. Н. Повышение эффективности агрегатного метода ремонта техники связи // Зв'язок. 1995. № 1. С. 47–48.
8. Елисов Ю. Н. Методики синтеза алгоритмов диагностирования военной техники связи и автоматизации : дис. ... канд. техн. наук : 20.01.09. К., 1997. 297 с.
9. Лихачёв А. М., Кузнецов В. Е., Могильный В. В. Метод обоснования требований по ремонтпригодности к комплексам средств связи с учетом их эксплуатации в чрезвычайных ситуациях // Информатика и космос. 2004. № 3. С. 18–22.
10. Сакович Л. Н., Павлов В. П. Моделирование процесса ремонта техники связи с аварийными повреждениями // Зв'язок. 2004. № 3. С. 54–58.
11. Сакович Л. Н., Павлов В. П., Рыжаків В. А. Моделирование процесса ремонта оборудования систем защиты информации с аварийными повреждениями // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення систем захисту інформації в Україні. Вип. 8. К. : НТУУ «КПІ», 2004. С. 10–19.
12. Сакович Л. Н., Павлов В. П. Дефектация техники связи с аварийными повреждениями // Зв'язок. 2004. № 7. С. 52–56.
13. Сакович Л. Н., Павлов В. П. Алгоритмизация и формализация процесса дефектации оборудования систем защиты информации с аварийными повреждениями // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення систем захисту інформації в Україні. Вип. 9. К. : НТУУ «КПІ». 2004. С. 168–180.
14. Павлов В. П. Методики дефектации военной техники связи при неплановых ремонтах : дис. ... канд. техн. наук : 20.02.14. К., 2006. 182 с.
15. Яковлев М. Ю., Рижов Є. В. Підхід до вибору засобів вимірювальної техніки військового призначення для метрологічного обслуговування військової техніки зв'язку // Військово-технічний збірник Академії СВ. 2014. № 1 (10). С. 119–127.
16. Сакович Л. М., Яковлев М. Ю. Обгрунтування мінімально необхідного значення ймовірності правильної оцінки результату виконання вимірювань параметрів військової техніки зв'язку // Озброєння та військова техніка. 2015. № 1 (5). С. 29–34.

Рецензент П. І. Ванкевич, д-р техн. наук, старший наук. співробітник (Національна академія сухопутних військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного, Львів).